

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**Соціальне і правове забезпечення волонтерської
діяльності в Україні в умовах безпекових викликів**

МАТЕРІАЛИ

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
27 квітня 2023 року*

Київ – 2023

УДК 342.349.3:364-322(477)

Рекомендовано до друку Вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 5 від 27.04.2023 р.).

Соціальне і правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні в умовах безпекових викликів: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. / за заг. ред. П. В. Горінова, Р. Г. Драпушка; Навчально-науковий інститут права УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 27 квітня 2023 р.). Київ, 2023. 246 ст.

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальне і правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні в умовах безпекових викликів» містять короткий зміст результатів науково-дослідних робіт студентів, аспірантів, докторантів, науково-педагогічних працівників та наукових співробітників закладів вищої освіти, наукових установ і організацій. Збірник присвячений актуальним проблемам соціального захисту, охорони здоров'я, правового регулювання та підтримки волонтерів, а також аналізу практики застосування законодавчих та нормативних актів у цій сфері. Збірник містить цінну інформацію для дослідників, викладачів, практиків та всіх, хто цікавиться проблемами волонтерства в Україні та має намір допомогти розвитку цього напрямку в державі.

Розраховано на усіх зацікавлених проблемами волонтерської діяльності в їх соціальних і правових аспектах.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори матеріалів.

©Автори публікацій, 2023

©Навчально-науковий інститут права, 2023

©Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023

КАРНАУХ АННА,
*кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

ІСТОРИЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

У статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» зазначається, що «волонтерська діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги» [1].

Як суспільний рух волонтерство виникло на Заході, а першими волонтерами були самаритяни, які надавали допомогу усім, хто її потребував. Більш впевнено можна говорити про виникнення феномена волонтерства вже з середини ХІХ століття. 1859 рік вважається роком виникнення волонтерського руху у світі. Саме в цей період Анрі Дюран, відомий французький письменник-журналіст, вражений наслідками кривавої битви при Сольферіно, запропонував створити Червоний Хрест – організацію, яка б працювала на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу полоненим та пораненим. Принципами, сформульованими Анрі Дюраном, керуються волонтерські організації усього світу.

У Великій Британії його зародження розпочалось з перших середньовічних волонтерських лікарень. За оцінками істориків, протягом ХІІ–ХІІІ століть в Англії було створено 500 добровільних лікарень. Приклади ж організованого волонтерства, як і в інших країнах, почали з'являтися лише в ХІХ ст. з появою різних благодійних організацій, що допомагали нужденним, таких як, наприклад, Армія Спасіння (1865 р.), Товариство організованої благодійності (1869 р.) та Британський Червоний Хрест (1870 р.), які набирали добровольців для виконання своєї місії.

У Франції у 20-ті роки ХХ ст. було організовано перший волонтерський загін, до якого входила французька та німецька молодь. Волонтери безкоштовно відбудовували ферми, отримуючи за свою працю продукти харчування. У 1920 р. П'єр Сересоль заснував Міжнародну громадську службу, принципом діяльності якої став девіз «Не говорити, а діяти».

У США зародження волонтерства відбулося ще під час Громадянської війни 1861–1865 років, коли жінки приєднувались до товариств жіночої допомоги для виробництва та ремонту наметів, пошиття уніформи та пов'язок. Жінки також пішли добровольцями на війну в якості медсестер [2, с. 33].

У Німеччині у другій половині ХІХ ст. створюється перша добродійна спілка турботи про бідних. Волонтерство тут виникало у вигляді служб добровільної праці, місіонерів, сестер милосердя. Основними напрямками волонтерської діяльності в цей період були боротьба з бідністю та піклування про здоров'я людей. Сучасні дослідники зазначають, що Німеччина не є класичною волонтерською нацією, як Велика Британія чи США, а розвиток інфраструктури громадянського суспільства Німеччини відбувся лише після 2000-х років [2, с. 34].

Деякі дослідники виокремлюють ХХ ст. як головну віху в розвитку волонтерського руху. У Європі після закінчення Першої світової війни з'явилися люди, готові надавати допомогу постраждалим у війні. Саме в цей час були створені перші волонтерські організації. Було засновано Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби (CCIVS) під егідою ЮНЕСКО зі штаб-квартирою у Парижі.

Волонтер (від лат. «voluntarius» – воля, бажання, від англ. «voluntary» – добровільний, доброволець, йти добровільно) – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим. У багатьох словниках термін «волонтер» часто трактується як «особа, яка добровільно поступила на військову службу». Нині волонтерство майже не пов'язане із військовою службою. Воно розвивається, орієнтуючись на надання допомоги усім, хто її потребує.

У світовій практиці найголовнішою ознакою волонтерства є те, що волонтер частину свого вільного (особистого) часу, сил, енергії, знань, досвіду добровільно (без примусу та вказівок «згори») витрачає на здійснення діяльності, яка є корисною людям і суспільству загалом [3].

Міжнародною експертною групою з питань волонтерства та соціального розвитку в 1999 р. були визначені три характерні особливості волонтерської діяльності:

- діяльність має бути неприбутковою;
- діяльність повинна бути добровільною, згідно з особистою волею індивідуума;
- діяльність повинна бути корисною кому-небудь, не тільки волонтеру, або суспільству загалом.

У межах цієї концепції експерти визначили чотири типи волонтерської діяльності, а саме:

- взаємодопомога та самодопомога;
- філантропія та послуги іншим людям;
- участь або громадянський обов'язок;
- рекламно-пропагандистська діяльність або проведення кампаній.

Якщо ж повернутися до історії становлення волонтерства в Україні, то постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» волонтерську діяльність в Україні було офіційно визнано та закріплено на нормативно-правовому рівні.

Прийняття Закону України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 р. № 3236-17 пов'язують із чемпіонатом Європи з футболу у 2012 р., який проходив на території України.

Зокрема, у першій редакції закону зазначено, що волонтерська діяльність здійснюється за такими основними напрямками:

1) надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації;

2) здійснення догляду за хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;

3) надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям;

4) надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;

5) проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;

б) сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;

7) надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;

8) надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством [4].

Поняття «волонтерська діяльність» («волонтерство») почало використовуватися в українській науковій літературі, починаючи з 90-х років ХХ століття. Слід зазначити, що перегляд соціологічних, філософських і тлумачних словників, виданих до цього періоду, свідчить про його відсутність у цих виданнях. Соціологічний словник С. А. Купрієнка, опублікований у 2015 році, трактує термін «волонтерство» як «добровільне виконання обов'язків з надання соціальної допомоги, послуг, добровільного патронажу над інвалідами, хворими і старезними, а також соціальними групами населення, що опинилися в складних життєвих умовах» [5].

Створення першої української волонтерської організації датується 1987 роком, коли в Одесі відкрився «Молодіжний телефон довіри». У 1989 році такі організації було створено в Києві та Полтаві. Вони працювали як медико-психологічні служби та мали на меті психологічно допомогти людині в кризовій ситуації. Далі, з метою розширення діяльності за сприяння Міністерства юстиції України у квітні 1998 року було створено Всеукраїнську асоціацію телефонних консультантів.

Справжній народний волонтерський рух в Україні зародився у 2014 році на Майдані Незалежності у Києві під час Революції Гідності. Тисячі людей (місцевих та з інших регіонів) надавали безкоштовну допомогу мітингувальникам: організували польові кухні, встановлювали намети, допомагали в розміщенні протестувальників у квартирах киян.

З початком повномасштабної збройної агресії росії в Україні були створені штаби допомоги, фонди та платформи, що займаються збором коштів на допомогу армії та всім постраждалим, активізувалась робота волонтерських організацій та індивідуальних волонтерів. Основними формами волонтерської діяльності індивідуальних волонтерів стали: збір коштів і продуктів харчування для потреб армії, плетіння сіток для маскування; участь в евакуації населення; збір ліків для передової та госпіталів; збір теплих речей та продуктів першої необхідності для переселенців. Героїчна діяльність українських волонтерів продовжується, її мета — досягти перемоги [6, с. 38].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. № 3236-VI (у ред. від 3.09.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>

2. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія / Павло Горінов, Ростислав Драпушко. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с. URL:

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39498/Volonterska%20diialnist%20v%20Ukraini.pdf?sequence=1>

3. Історія волонтерського руху / Режим доступу:

<https://smaidan.jimdofree.com/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%81/%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0-%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0/>

4. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. № 3236-VI (у ред. від 3.09.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>

5. Купрієнко С. А. Словник Соціології (літери А-Я). URL: <https://kuprienko.info/kupriyenko-s-a-slovniksotsiologiyi-literi-a-ya/>

6. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія / Павло Горінов, Ростислав Драпушко. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39498/Volonterska%20diialnist%20v%20Ukraini.pdf?sequence=1>